

**BUYUK IPAK YO'LI SHAHRLARINING ME'MORCHILIK
YODGORLIKLARI**

Sultonova Xilolaxon Orifjon qizi

Termiz Davlat Muhandislik va Agrotexnologiyalar Universiteti

Arxitektura (turlari bo'yicha) 2-kurs talabasi

Amonov Sardor Xolmirzayevich

Termiz Davlat Muhandislik va Agrotexnologiyalar Universiteti

Arxitektura (turlari bo'yicha) 2-kurs talabasi

Annotatsiya: *Buyuk Ipak yo'li — qadimda Osiyoni Yevropa bilan bog'lab turgan eng muhim savdo yo'llaridan biri bo'lib, u faqatgina iqtisodiy almashuvlar emas, balki madaniyat, ilm-fan, san'at va me'morchilik sohalarining ham rivojlanishiga kuchli turtki bergan. Bu yo'l bo'ylab joylashgan qadimiy shaharlar o'zining betakror me'morchilik yodgorliklari bilan jahon tamadduni rivojiga ulkan hissa qo'shgan. Samarqand, Buxoro, Hirot, Marv, Xiva, Tabriz, Rey, Kesh (Shahrisabz) va boshqa ko'plab shaharlardagi tarixiy obidalar bugungi kunda ham bu buyuk yo'lning madaniy ahamiyatini yodga solib turadi.*

Kalit so'z: *Buyuk ipak yo'li, savdo, iqtisodiy, madaniy, yevropa, me'morchilik, yodgorliklar*

Samarqand — Sharq durdonasi:

Samarqand — Buyuk Ipak yo'lining eng muhim markazlaridan biri. Shahar o'zining me'moriy yodgorliklari bilan dunyo e'tiborini tortib kelgan. Ulug'bek madrasasi, Shohi Zinda majmuasi, Bibixonim masjidi, Go'ri Amir maqbarasi — bu yodgorliklar Sharq me'morchiligining eng go'zal namunalaridir. Ayniqsa, Ulug'bek madrasasi ilm-fan markazi bo'lib, astronomiya va matematikaning rivojiga katta hissa qo'shgan.

Buxoro — islom madaniy markazi:

Buxoro shahri o'rta asrlarda musulmon dunyosining eng yirik diniy, ilmiy va madaniy markazlaridan biri bo'lgan. Ark qal'asi, Kalyan minora va masjidi, Mir Arab madrasasi, Abdulazizxon madrasasi kabi me'moriy obidalar bu shaharning boy tarixidan darak beradi. Ayniqsa, Kalyan minorasi o'zining balandligi va nafis naqshlari bilan ajralib turadi. Buxoroning tarixiy markazi bugungi kunda UNESCOning Butunjahon merosi ro'yxatiga kiritilgan.

Xiva — ochiq osmon ostidagi muzey:

Xiva shahri, ayniqsa Ichan Qal'a hududi, me'morchilik obidalarini bilan boy. Tosh hovlilari uylar, madrasalar, minoralar, masjidlar va maqbaralar bu yerda o'ziga xos tarixiy landshaftni tashkil etadi. Muhammad Aminxon madrasasi, Kalta Minor, Pahlavon Mahmud maqbarasi — Xivaning yodgorliklari orasida alohida o'rin egallaydi.

Shahrisabz — Temuriylar yuragi:

Shahrisabz shahri ham Buyuk Ipak yo'li bo'yidagi yirik markazlardan biri bo'lgan. Amir Temur bu yerda o'zining vatani sifatida ko'plab obidalar qurgan. Aq Saroy saroyi, Dorus-Saodat va Dorut-Tilovat majmualari Temuriylar davridagi me'morchilikning eng yuksak cho'qqilaridandir. Ayniqsa, Aq Saroyning darvozasi o'zining muhtashamligi bilan diqqatga sazovor.

Marv va Hirot — Eron vohasining yodgorliklari:

Marv (bugungi Turkmanistonda joylashgan) o'z vaqtida xuddi Bag'dod va Damashq qatori islom dunyosining yirik markazlaridan biri bo'lgan. Bu yerda qilingan arxitektura asarlari — masjidlar, madrasa, karvonsaroylar Buyuk Ipak yo'lining iqtisodiy va madaniy hayotida muhim rol o'ynagan. Hirot shahri esa Temuriylar davrida gullab-yashnagan. Alisher Navoiyning homiyligi ostida qurilgan madrasalar va masjidlar bu yerning madaniy obro'sini oshirgan.

Buyuk Ipak yo'li bo'ylab joylashgan shaharlarning me'morchilik yodgorliklari nafaqat o'z davrining san'at yutuqlarini, balki xalqlararo aloqalarning, diniy va ilmiy taraqqiyotning ham timsolidir. Bu obidalar bugungi kunda ham nafaqat sayyohlarni, balki tarixchilar, arxeologlar va me'morlarni

o‘ziga jalb qilib kelmoqda. Buyuk Ipak yo‘li merosini saqlash va o‘rganish — bu jahon madaniy merosini boyitish demakdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Karimov A.A. Me'morchilik tarixi. – Toshkent: O‘zbekiston Milliy Ensiklopediyasi, 2019.
2. Hasanov H. Qadimgi dunyo arxitekturasini. – Toshkent: “Fan va texnologiya”, 2017.
3. Kostof, Spiro. A History of Architecture: Settings and Rituals. – Oxford University Press, 1995.
4. Fletcher, Banister. A History of Architecture on the Comparative Method. – 20th edition, Butterworth-Heinemann, 2001.
5. Grabar, Oleg. The Formation of Islamic Art. – Yale University Press, 1987.
6. Kruft, Hanno-Walter. A History of Architectural Theory: From Vitruvius to the Present. – Princeton Architectural Press, 1994.
7. Mahmudov R., Sultonov M. O‘zbekiston me'morchiligi tarixi. – Toshkent: “Sharq”, 2020.
8. Frampton, Kenneth. Modern Architecture: A Critical History. – Thames & Hudson, 2020.
9. Ching, Francis D.K. Architecture: Form, Space, and Order. – Wiley, 2015.
10. UNESCO World Heritage Centre – www.whc.unesco.org (Qadimiy me'moriy yodgorliklar ro'yxati va tavsifi uchun)